

A rendezetlen jogállású bevándorlók alapvető jogai az Európai Unióban

Az Európai Unió alapjogi chartájának a méltóságról, a szabadságokról, a szolidaritásról és az igazságszolgáltatásról szóló fejezetei alá tartozó 1., 14., 31., 35. és 47. cikke garantálja az emberi méltósághoz, az oktatáshoz, a tisztességes és igazságos munkafeltételekhez, az egészségvédelemhez, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot.

Szakpolitikai háttér

A nemzetközi és európai emberi jogi jogszabályok kötelezik az EU tagállamait, hogy a joghatóságuk alá tartozó valamennyi személy számára garantálják az emberi jogokat. Ebbe a rendezetlen jogállású bevándorlók is beletartoznak.

A „rendezetlen jogállású bevándorlók” vagy „irreguláris migránsok” alatt azok értendők, akik nem valamely uniós tagállam állampolgárai, és érvényes vízum vagy tartózkodási engedély nélkül tartózkodnak egy tagállam területén.

Bár a tagállamok a rendezetlen jogállású bevándorlók számára nem kötelesek ugyanolyan ellátásokat biztosítani, mint saját állampolgáraik számára, a legalapvetőbb emberi jogi normákat azonban követniük kell. Ezek értelmében hozzáférést kell biztosítaniuk a következőkhöz:

- a szükséges egészségügyi – ideértve a sürgősségi és az alapszintű egészségügyi – ellátás mindenki számára, vagyis annak a lehetősége, hogy valaki orvoshoz forduljon, vagy megkapja a szükséges gyógyszereket;
- várandós nők egészségügyi ellátása, valamint a gyermekek egészségükhöz és oktatáshoz való hozzáférése – az ország állampolgáraival megegyező módon;
- igazságszolgáltatás – olyan mechanizmus, amely az egyén számára lehetővé teszi, hogy panaszt tegyen és jogorvoslatot kapjon: például egy munkahelyi baleset esetén kompenzáció formájában.

Legfontosabb kérdések

Az Európai Bizottság által finanszírozott Clandestino projekt becslése szerint 2008-ban 1,9–3,8 millió rendezetlen jogállású bevándorló tartózkodott az Európai Unióban. Ezek a bevándorlók rendezetlen jogállásuk miatt kiszolgáltatottak a munkahelyi kizsákmányolással és visszaélésekkel szemben, de gyakran ütköznek jogi és gyakorlati akadályokba is, ha alapvető szolgáltatásokhoz, például az egészségükhöz, az oktatáshoz vagy az igazságszolgáltatáshoz szeretnének hozzáférni. A rendezetlen jogállású bevándorlók bizonyos csoportjai – túlnyomórészt a nők – különösen kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek, ha háztartási alkalmazottként foglalkoztatják őket. Faji vagy etnikai alapú hátrányos megkülönböztetésben lehet részükhöz, vagy nemi alapú erőszak érheti őket. A rendezetlen jogállású bevándorlók néhány csoportja számára különösen súlyos következményekkel járhat, ha nem élhetnek alapvető jogaikkal: az egészségükhöz és az oktatáshoz való hozzáférés hiánya alááshatja a gyermekek egészségét és jövőbeli fejlődését.

Főbb eredmények és kutatási eredményeken alapuló ajánlások

Nyomozási és bejelentési gyakorlatok

Bár a tagállamoknak jogukban áll ellenőrizni, hogy kik lépnek be és tartózkodnak a területükön, az emberi jogi normákat a bevándorlási törvény végrehajtása során is be kell tartaniuk. Ez egyes tagállamokban olyan intézkedéseket is magában foglal, mint a rendezetlen jogállású bevándorlók kórházak vagy iskolák közelében történő letartóztatása. Hasonlóképpen néhány tagállam állami szervei (mint például a bíróságok), és az egészségügyi és oktatási szolgáltatók vagy kötelesek bejelenteni, vagy a gyakorlat szerint jelentik a bevándorlási hatóságoknak ha rendezetlen jogállású bevándorlók próbálják igénybe venni a szolgáltatásaikat. Az ilyen valós vagy érzékelt nyomozási és bejelentési gyakorlatok hatására a rendezetlen jogállású bevándorlók – a kitoloncolástól való félelmükben – nem tudnak élni alapvető jogaikkal.

Az EU tagállamai nem alkalmazhatnának olyan nyomozási módszereket, amelyek gyakorlatilag ellehetetlenítik az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz vagy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. Nem róhatnak olyan kötelezettséget

a szolgáltatókra, hogy a rendezetlen jogállású bevándorlókat jelenteniük kelljen a bevándorlási hatóságoknak. A bevándorlási hatóságok felé bejelentési és a velük való információ-megosztási gyakorlatnak véget kell vetni, és a bejelentési kötelezettség megszűnéséről a szolgáltatókat és a bevándorlókat egyaránt tájékoztatni kell.

Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés

Előfordulhat, hogy a munkavállalási engedéllyel általában nem rendelkező rendezetlen jogállású bevándorlóknak fizetniük kell az ország állampolgárai számára díjmentesen járó orvosi ellátásért, így a sürgősségi ellátásért is. Még a különösen kiszolgáltatott csoportok – mint a várandós nők és a gyermekek – sem biztos, hogy az állampolgárokkal megegyező módon jogosultak az ingyenes ellátásra. Ahol a nemzeti jog ezt lehetővé teszi, ott pedig előfordulhat, hogy olyan adminisztratív követelményeknek kell eleget tenniük – például állandó lakcímet kell megjelölniük –, amelyek megnehezítik számukra a gyakorlatban az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést.

A szükséges egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést az adott ország állampolgáraiéval megegyező módon a rendezetlen helyzetű migránsok számára is elérhetővé kell tenni, és esetükben ugyanazokat a díjfizetési és mentességi szabályokat kell alkalmazni. Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 24. cikkével és a nőekkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló ENSZ-egyezmény 12. cikkével összhangban a terhes nőknek jogosultnak kell lenniük arra, hogy a terhesség idején, a szüléskor és azt követően díjmentes gondozásban részesüljenek, míg a gyermekeket az állampolgárokkal megegyező módon meg kell, hogy illesse az egészségügyi ellátás, ideértve a védőoltásokat is.

Az oktatáshoz való hozzáférés

A rendezetlen jogállású bevándorlók gyermekei azért eshetnek el attól, hogy díjmentesen beiratkozzanak az általános iskolába, mert nem tudják bemutatni az ehhez szükséges hivatalos iratokat, például az érvényes tartózkodási engedélyt, a születési anyakönyvi kivonatot, vagy egyes orvosi papírokat.

Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 28. cikkével összhangban azonban az ingyenes általános iskolai oktatást minden gyermek számára elérhetővé kell tenni.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés

Azok a rendezetlen jogállású bevándorlók, akik fizikai bántalmazást vagy sérülést szenvednek el a munkahelyükön, vagy akiket nem fizetnek ki, számos akadályba ütköznek, ha bíróságon szeretnének érvényt szerezni jogaiknak. Ez csökkenti a törvény visszatartó erejét a munkaadók számára, így a rendezetlen jogállású bevándorlók még inkább kiszolgáltatottabbá válnak a kizsákmányolással szemben.

A háztartási alkalmazottként foglalkoztatottak különösen ki vannak téve különböző visszaéléseknek és a kizsákmányolásnak, mivel ez a foglalkoztatási ágazat általában törvény által kevésbé szabályozott, mint a többi. A munkaadók gyakran nem biztosítanak pihenőidőt, fizetett szabadságot és fizetett betegszabadságot, még akkor sem, ha erre a nemzeti jog lehetőséget ad.

A rendezetlen jogállású bevándorlók valószínűleg attól félnek, hogy ha panaszt tesznek, a bíróság bejelentést tesz a bevándorlási hatóságnál, ám ha mégis panasszal élnek, gyakran nem tudják bizonyítani az esetet. A szemtanúk – akik sokszor ugyan csak rendezetlen jogállású bevándorlók – vonakodhatnak a vallomástételtől, ráadásul elképzelhető, hogy a munkaviszonyt sem tudják igazolni. Ezenkívül nem minden tagállam ismeri el azt a jogot, hogy a munkahelyi balesetek esetén pénzt vagy kártérítést lehet kérni.

A tagállamoknak el kell ismerniük és támogatniuk kell a nem kormányzati szervezeteknek és a szakszervezeteknek a rendezetlen jogállású bevándorlók igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek megkönnyítésében betöltött kulcsfontosságú szerepét.

Azt is biztosítaniuk kell továbbá, hogy hatásos mechanizmusok működjenek, amelyek lehetővé teszik a rendezetlen jogállású bevándorlók számára, hogy a munkáltatókkal szembeni szankciókról szóló (2009/52/EK) irányelv rendelkezései alapján panasszal éljenek munkaadóik ellen.

A nem kiutasítható rendezetlen jogállású bevándorlók

Bizonyos esetekben a rendezetlen jogállású bevándorlót jogi vagy gyakorlati okokból kifolyólag a tagállamok nem utasíthatják ki. Ilyenkor azonban gyakori, hogy semmilyen hivatalos jogállást nem kapnak, így olyan helyzetbe kerülnek, hogy több évig képtelenek hozzáférni a foglalkoztatáshoz vagy az alapvető szolgáltatásokhoz.

A rendezetlen jogállású bevándorlók visszatéréséről szóló irányelv jövőbeli értékelése és 2014. évi felülvizsgálata lehetőséget nyújt olyan módosítások bevezetésére, amelyek biztosítják a ki nem utasított bevándorlók alapvető jogainak tiszteletben tartását. Akár uniós, akár tagállami szinten olyan mechanizmusokat kell bevezetni, amelyek a hosszan elhúzódó, bizonytalan jogi helyzetben lévő személyek számára valamilyen jogállást biztosítanak, így lehetővé teszik számukra jogaik érvényesítését.

További információk:

Ez a tájékoztató három, 2011-ben megjelent, a rendezetlen jogállású bevándorlók jogairól szóló FRA-jelentés alapján készült.

Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union (A rendezetlen jogállású bevándorlók alapvető jogai az Európai Unióban) (2011. november)

Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States (Háztartási munkára alkalmazott rendezetlen jogállású bevándorlók: alapjogi kihívások az Európai Unió és tagállamai számára) (2011. július)

Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States (Rendezetlen jogállású bevándorlók: hozzáférés az egészségügyhöz 10 európai uniós tagállamban) (2011. október)